

גורל הצוות היהודי של המכון ללימודי הרפואה בעיר סטוורופול בתקופת השואה

תקציר:

בשני העשורים הראשונים של המאה ה-21, התרחב מאוד המחקר אודות קורות הרפואה היהודית בשואה. נכתבו מחקרים על הפעילות הרפואית באזורי הכיבוש השונים, ובאופן בולט על הגטאות הגדולים והבינוניים בפולין, בליטא, בצ'כיה, ובמדינות נוספות כמו הולנד, הונגריה, גרמניה, ואף על פעילותם של רופאים יהודים במחנות. בתוך כך בולט היעדר המחקר על הרפואה והרופאים בקרב יהודי ברית המועצות באזורים שנכבשו על ידי הגרמנים במלחמת העולם השנייה, עם הפלישה הגרמנית לברית המועצות שהחלה ב-22 ביוני 1941.

מאמר זה מרחיב את היריעה ושופך אור על גורלם של 36 רופאים ומדענים יהודים חברי סגל המכון הרפואי בעיר סטוורופול שבצפון הקווקז בתקופת השואה. ביניהם פרופסורים בעלי שם, ומרצים בכל תחומי הרפואה ובתוכם כשליש נשים בעלות הישגים אקדמיים מצטיינים.

תיאור הדברים נשען על עבודות שנכתבו על ידי חוקרים מרוסיה וחלקם בני העיר סטוורופול, עדויות שנגבו מעדי ראייה על ידי הוועדה הממלכתית הסובייטית לחקירת פשעי הנאצים בשנים 1943-1945, זיכרונותיה של לודמילה שוורצמן, כלתו של פרופ' יעקב שוורצמן, שנימנה עם בכירי קבוצת הרופאים במכון הרפואי שנרצחו. המאמר מתייחס לקורות יהודי הקווקז ואלפי הפליטים היהודים שחיפשו מקלט באזור, ומתמקד בתיאור השמדתם של יהודי העיר סטוורופול וגורלם האכזרי של עשרות חברי הסגל היהודי ובני משפחותיהם, שהיו לב ליבו של צוות המורים והחוקרים במכון לרפואה. הם נרצחו בירי ביערות שמחוץ לעיר ובמשאיות גז.

חקר קורות הסגל היהודי במכון הרפואי בסטוורופול מהווה לא רק הנצחה לרופאים ולמדענים היהודים, אלא גם פותח צוהר לפועלם של הרופאים היהודים בשטחי הכיבוש בברית המועצות – תחום מחקר חדש המצריך הרחבה והעמקה.

יוליה שוורצמן¹
מרס עופר²

¹האקדמית גליל מערבי
²האקדמית גליל מערבי, הפקולטה לרפואה סאקלר, אוניברסיטת תל אביב

מילות מפתח:

רופאים יהודים; שואה; משאיות גז; המכון לרפואה בסטוורופול; מלחמת העולם השנייה; עדויות השואה; יהודי הקווקז בתקופת השואה.
Jewish physicians; Holocaust; Gas vans; Stavropol medical institute; World War II; Holocaust testimonies; Caucasian Jews during the Holocaust

KEY WORDS

הקדמה

דצמבר 1942 [5,4].² המחקר נערך ברובו על ידי היסטוריונים מקומיים בסטוורופול עצמה, שרואים בו חלק מהמורשת ההיסטורית של עירם.

לפני מלחמת העולם השנייה מנתה סטוורופול³ כ-85,000 תושבים ובתוכם כאלף יהודים בלבד – עיר קטנה המרוחקת אלפי קילומטרים ממרכזי התעשייה והשלטון של ברית המועצות. כחלק מהיזומה לפתח את הפריפריה, הוקם בה בשנת 1938 מכון ללימודי רפואה. המכון החדש משך אליו מרצים במקצועות הרפואה ובמדעי הטבע מהערים הגדולות ורבים ביניהם היו יהודים. בשלוש השנים שקדמו לכיבוש הנאצי למדו במכון כ-2,000 סטודנטים. אפילו מחזור רופאים אחד לא הספיק לסיים את הלימודים שנקטעו עם הכיבוש הגרמני. בעקבות מחסור חמור ברופאים, חולקו יום לפני

קורותיו של המכון ללימודי הרפואה בעיר סטוורופול (Stavropol) שבצפון הקווקז בתקופת השואה לא זכו להתייחסות במחקר במשך שנים רבות. כל שנות קיומה של ברית המועצות השלטונות מנעו מטעמים אידאולוגיים את חקר השואה בניסיון לבנות את האפוס ההרואי של העם הסובייטי¹. במקביל, גם בישראל שואת יהודי ברית המועצות נחקרה אך מעט. בעשורים האחרונים, אחרי התפרקות ברית המועצות, החל להתפתח מחקר בנושא זה שהניב פרסומים רבים [1]. בין היתר התחילה להיחקר השואה בצפון הקווקז בפרט [2-3]. בתוך כך נחקר באופן ספציפי סיפורם של עובדי המכון ובני משפחותיהם שהוצאו להורג בחודשי אוגוסט עד

²א. קרטשב אף צילם ב-2018 סרט תיעודי בשם "הסמסטר שלא היה" שעותק ממנו נמצא בספריית הסרטים של יד ושם.
³בין השנים 1935-1943 היה שמה של העיר: וורושילובסק (Voroshilovsk).

¹הדבר בא לידי ביטוי בתוכניות הלימודים ואינספור רומנים, סרטים, שירים, אנדרטאות שעוסקים בנושא עד היום בדגש על הקרבן הנורא והגבורה העילאית של העם הסובייטי.

במקביל, זרמו דרך סטוורופול בזרם בלתי פוסק רסיסי הצבא האדום הנסוג בחוסר סדר מוחלט [11].

כיממה לפני כניסת הגרמנים לעיר ניתנה הוראה מטעם השלטון המקומי ליהודים, לבעלי תפקידים ובני משפחותיהם להגיע לתחנת הרכבת ולעלות על הרכבת שתוציא אותם מהעיר. הרכבת אכן הגיעה ומאות אנשים אחוזי אימה הסתערו עליה, אולם היא לא הספיקה להתרחק מהתחנה. התברר שהמסילה הופצה מהאוויר וממילא לא היה לאן לנסוע, כי העיר הייתה מכותרת. הדרך היחידה לנסות לברוח הייתה רגלית דרך היערות והשדות. אכן, אלה שיכלו לעמוד במסע רגלי עזבו את הכול בתחנת הרכבת וניסו לצאת ברגל. חלקם נתפסו על ידי הגרמנים ונרצחו [11].

הכיבוש הגרמני בסטוורופול

כחלק מהפקת הלקחים מכיבוש אוקראינה ובלארוס שלווה בחיכוכים קשים בין האוכלוסייה המקומית והצבא הגרמני,

הגרמנים נהגו בתושבי צפון הקווקז בכלל ובסטוורופול בפרט באדיבות ובכבוד. עם כיבוש העיר ב־3 באוגוסט 1942, בידי ארמיית הפאנצר הראשונה (Panzerarmee), הגרמנים דאגו להחזיר את החיים כמה שיותר מהר למסלולם הרגיל. הביזה שהחלה עם עזיבת השלטונות הסובייטיים הופסקה בתקיפות, נפתח התיאטרון המקומי, בתי הקולנוע, לשכת הבריאות, והחל להתפרסם עיתון. בעלי מקצועות חיוניים, כגון רופאים ומהנדסים, ובכללם היהודים, נדרשו להתייצב לרישום במפקדה. בהתחלה אפילו השוק המה מהסחורה שנבזזה בימים הראשונים [11].

באחד בספטמבר, נפתחה כסדרה שנת הלימודים בבתי הספר ובמוסדות האקדמיים, פרט למכון ללימודי הרפואה, שמצבת המרצים שלו המדולדלת לא אפשרה את פתיחת שנת הלימודים. רבים מתושבי העיר שסבלו מנחת זרועו של השלטון הקומוניסטי קיבלו את הכובשים בשוויון נפש, אחדים אף בשמחה [11].

השמדת יהודי סטוורופול

כמו בכל עיר ועיירה שנכבשה על ידם בצפון הקווקז, גם בסטוורופול החלו הגרמנים מיד בהשמדת היהודים בעזרת חלק מהתושבים המקומיים. במקביל להשמדת היהודים, נרצחו 660 חולי הנפש שהיו מאושפזים בבית החולים הפסיכיאטרי המקומי. החולים הומתו בתוך משאיות שהוכשרו למטרה זו. המכולה של המשאית באורך 5 מטר וברוחב 2.5 מטר נאטמה בלוחות ברזל

פלישת הגרמנים לעיר דיפלומות של רופאים ל־319 סטודנטים שסיימו ארבע שנות לימוד בלבד [5].

הכיבוש הגרמני בברית המועצות הפליטים היהודים בקווקז

עם פלישת הגרמנים לברית המועצות ב־22 ביוני 1941, מאות אלפי יהודי אוקראינה ובלארוס החלו במסע הבריחה מזרחה. רבים מהם הגיעו למרכז אסיה ולסיביר, אולם כמה עשרות אלפים פנו לקווקז בתקווה שהגרמנים לא יגיעו לשם. הם הצטרפו ליהודים שהגיעו לאזור בשנות קיומה של ברית המועצות וליהודי הקווקז שחיו שם מאות שנים. כשלושת אלפים מהפליטים הגיעו לסטוורופול [6]. קבוצה גדולה של מרצים הגיעה מהמכון לרפואה של דנייפרופטרובסק שפונה באופן מאורגן לסטוורופול. ביניהם היו מרצים מכובדים מתחומי הרפואה השונים שהתקבלו במכון הרפואי בזרועות פתוחות. היו אלה ברובם נשים וגברים מבוגרים שהיו תגבורת איכותית לפקולטה הצעירה שסבלה ממחסור בכוח ההוראה שהחמיר עוד יותר עם גיוס חלק מהסגל לצבא. עם המרצים החדשים נמנו פרופ' יעקב שוורצמן (Schwartzman) (1875–1942) [7], קרדילוג בעל שם שהגיע מאודסה שם היה במשך יותר מעשרים שנה ראש הקתדרה לתרפיה. פרופ' שוורצמן פרסם יותר מ־70 מאמרים בכתבי עת מקצועיים במערב, ופיתח תרופה בשם "מיול" (Miol) שנמכרה בהצלחה ברחבי ברית המועצות [8]. עם המרצים החדשים נמנה גם פרופ' פיודור בריקר (Briker) (1895–1942), אונקולוג ידוע, חוקר ובעל כשרון ארגוני מצוין מהמכון לרפואה של דנייפרופטרובסק (Dnepropetrovsk) [10,9]. המרצים החדשים, שבוודאי שמחו למצוא מקום עבודה בתוך תוהו ובוהו ששרר באותם הימים, הספיקו ללמד במכון רק שנת לימודים אחת.

הכיבוש הגרמני בצפון הקווקז

איש מהפליטים לא שיער שאזור נידח זה של ברית המועצות כלול בתוכניות האופרטיביות של הרייך השלישי. ספק גם אם השלטון המרכזי של ברית המועצות היה מודע לקיומה של התוכנית אדלווייס (Edelweiss) שבמסגרתה תכננו הגרמנים להגיע במהירות אל בארות הנפט של באקו ולנתק את הצבא האדום ממקורות הדלק החיוניים. יש להקדים את המאוחר ולומר, שלמרות הכשלים הקשים שליוו את הצבא האדום באזור זה [11], בסופו של דבר הגרמנים נבלמו כמעט בדרך נס בידי הצבא האדום בהרי הקווקז ולא הצליחו לממש את תכניתם. קצת פחות מחצי שנה אחרי כניסתם הבוטחת לסטוורופול הם נאלצו לעזוב אותה בחיפזון, אבל בסדר מופתי.

התקרבותם המהירה של הגרמנים לצפון הקווקז תפסה גם את השלטון המרכזי וגם את השלטון המקומי בהפתעה. בסטוורופול לא הייתה נוכחות צבאית מינימלית. המשטרה ונציגי המפלגה הקומוניסטית שניהלו את העיר היו כה מופתעים מהמהירות שבה הגרמנים התקרבו לעיר שהם עצמם נסו על נפשם שעות ספורות לפני כניסת הצבא הגרמני. מי שקרא את הסיטואציה נכון, כולל חלק מהאוכלוסייה היהודית, נמלט ברגל, על גבי עגלות רתומות לסוסים או משאיות.

שהגרמנים רצו לקבל מהם מידע לגבי מחקריהם. פרופ' שוורצמן היה חוקר בעל מוניטין בינלאומי בחקר מחלות הלב, פרופ' בריקר עסק בחקר הסרטן. בארבעה בספטמבר התפרסמה בעיתון המקומי ידיעה אשר לפיה, "קבוצה של פרופסורים מרצי המכון ללימודי הרפואה מתכננת לפתוח מרפאה. במרפאה יהיו מחלקות לרפואת חירום, ביקורי בית, כירורגיה, תרפיה, גניקולוגיה ורפואת עיניים" [6]. ייתכן שהגרמנים התכוונו תחילה להשתמש בידע המקצועי של מרצי המכון. כמו כן, שלטונות הכיבוש הגרמני חששו מפני הידבקות החיילים ואנשי האס-אס מן המגפות שהתפרצו בתנאי התברואה הירודים באזור. לנוכח כך שהיו מעט מאוד רופאים לא-יהודים באוכלוסייה המקומית הושהתה זמנית השמדתם של הרופאים היהודים על מנת לנצלם למיגור המגפות [5,13]. כאמור, הלימודים במכון הרפואי לא התחדשו, אך העבודה האדמיניסטרטיבית נמשכה. למנהל הזמני של המכון מונה פרופסור לכימיה כללית אלכסיי פולונסקי (Polonsky) (1884–1942). פולונסקי היה אוקראיני, לא היה חבר המפלגה הקומוניסטית וכנראה נחשב לאדם נאמן.

מרצי המכון ידעו, כמובן, מה נעשה סביבם וחיכו לסופם. פרופ' שוורצמן שיכנע את אשתו, אנה שוורצמן, שהייתה צעירה ממנו בעשר שנים לנסות לצאת מהעיר ברגל. היא אכן יצאה וצעדה לאורך הדרך. איכר שראה אותה, הושיב אותה בכוח על העגלה והחזירה לעיר [8].

ההיסטוריון קיריל פפרמן חשף במחקרו, כי כאשר החלו להתברר הכוונות האמיתיות של הגרמנים ומשתפי הפעולה עמם באזור הקווקז הצפוני, היו רופאים שגמרו אומר להתאבד. חלקם אף עשו זאת יחד עם שאר בני משפחותיהם, ובלבד שלא ליפול בידי הכובש הנאצי [5,13].

השמדת עובדי המכון ללימודי הרפואה במשאית גז

בתשעה-עשר בספטמבר נאספו אנשי המכון היהודים שנותרו לפליטה עם בני משפחותיהם בחצר המפקדה. הם הוחזקו בה עד למחרת. בעשרים בספטמבר הם הוכנסו למשאית עם בני משפחותיהם והומתו בחניקה בגזי הפליטה של המנוע. קמנקו, שהיה עד לפעולת המשאית, מתאר: "היו מכניסים למשאית אנשים, מפעילים את המנוע. במשך 5–10 דקות נשמעו זעקות נוראיות ואחרי זה היה משתרר שקט. הנהג היה מתכופף משום מה מתחת למשאית, אחר כך מתניע ונוסע. אחר כך הינו שוטפים את המשאית. מה לא היה שם: שיניים, דם. ... מסתבר שהוא היה מבריג אום על צינור הפליטה ומחכה. אחרי שכולם מתו, הוא היה מוריד את האום ונוסע" [7].

אשתו וביתו של פרופ' בריקר הומתו יחד עם כולם, אך בריקר עצמו הוחזק בכלא ונחקר במשך חודשיים. קמנקו טען בעדותו שהגרמנים התעניינו במחקרי הסרטן של פרופ' בריקר [7]. טיעון זה ייתכן שהייתה לו אחיזה במציאות, לנוכח העובדה שבגרמניה הנאצית נערכו מחקרים בתחום הסרטן והגייעו להישגים מתקדמים, כמו גילוי הקשר בין עישון וסרטן הריאות [14]. בסופו של דבר גם הוא הוצא להורג בסוף נובמבר 1942.

תמונה 1:

תמונות של הרופאים פרופ' פיודור בריקר (Fiodor Briker) ורעייתו (א), פרופ' יעקב שוורצמן (Yakov Schwartzman) (ב) ופרופסור אלכסיי פולונסקי (ג)

עם ציפוי אבן. על הצפת המשאית הונחו צינורות מחוררים שכוסו ברשת ברזל. משאית כזאת יכלה להכיל 70–80 איש [11]. על השמדת האוכלוסייה היהודית של העיר שמנתה באותו זמן כ-4000 איש היה מופקד 12 Einsatzkommando של Einsatzgruppe D, וההשמדה נעשתה בשני שלבים. בשישה באוגוסט נתלו ברחבי העיר מודעות שקראו ליהודים שאינם תושבים קבועים של העיר להתייצב ב-12 באוגוסט בכיכר במרכז העיר, עם כבודה של 30 קילו, למטרת "יישוב מחדש". באקציה זו נאספו כ-3,500 יהודים שהוסעו מחוץ לעיר לאזור שדה התעופה. שם הם הוצאו להורג בירייה והושלכו לתעלות שנחפרו בידי תושבי העיר בחורף הקודם, כחלק מהתגוננות עתידית נגד הטנקים הגרמניים. בשלב הבא, ב-14 באוגוסט, נצטוו 600 היהודים, תושבי העיר הקבועים, להתייצב באותה הכיכר. גם להם ציפה אותו גורל. "הכול הלכו, ובהם גם כל בני משפחתי. הם הוחזקו בגסטפו עד הערב, ובערב התבשרו כי למחרת בבוקר ישוחררו לבתיהם. בבוקר הופשטו ערומים, הוכנסו למכוניות הגז והובלו אל מחוץ לעיר. בו בזמן פשטו הקצינים ואנשי הגסטפו על דירותיהם בחיפוש אחר שלל", העידה א' נאנקינה [12].

בשנת 1997, במסגרת פרויקט איסוף העדויות של USC Shoah Foundation, נגבתה עדות מבוריס קמנקו (Kamenko) (יליד 1923), סטודנט יהודי לביולוגיה תושב סטורופול, שהיה בקבוצה שניה זו עם הוריו וסבתו. הוא גם העיד בפני הוועדה הממלכתית הסובייטית לחקירת פשעי הנאצים, ביולי 1943. הגרמנים בחרו בו ובמספר גברים צעירים נוספים לקבור את הנרצחים. בעדותו מספר קמנקו, שבדרך נס הצליח בסופו של דבר לברוח, כיצד זיהה בתעלה, בין הגופות, את המעיל האדום של אמו והבין מה קרה לה. אביו נמנה על סגל המרצים בקתדרה לביולוגיה במכון הרפואי ואמו עבדה כלברונטית בכירה במחלקה להיסטולוגיה. מרצה למתמטיקה בשם גויך (Goich) היה אתו בהתרחשות הטראגית. גויך זיהה את אשתו ושני ילדיו, קפץ לתוך התעלה ונשכב עליהם. הגרמני שהשיג עליהם ירה לו בראש [7]. כשליש מעובדי המכון ובני משפחותיהם הושמדו בשתי האקציות שתוארו לעיל.

חלק מעובדי המכון לרפואה שהסתתרו בזמן האקציות בכפרים וביערות באזור נתפסו והושמדו אף הם. ואולם נותרה קבוצת אנשי סגל יהודים שלא הוצאו להורג בשתי האקציות שתוארו לעיל. בשלב הראשון הגרמנים נתנו להם ולבני משפחותיהם מעמד של עובדים חיוניים. קיימת השערה

⁴על כך סיפרה לבניו של פרופ' שוורצמן סטודנטית שביקרה אותו כמה ימים לפני מות בני הזוג.

טבלה 1:

שמות עובדי ובוגרי המכון ללימודי הרפואה של סטוורופול שנספו בתקופת הכיבוש הנאצי, כפי שתועדו לאחר המלחמה (15)

רוזה אלוף (Alouf)	1942-?	לבורנט הקתדרה למחלות עצבים
גשל בארג (Barg) (אשתו ובתו).	1891-1942	פרופסור, ראש הקתדרה לביולוגיה
נד'דה בזצ'ינסקיה (Bezchinskaya)	1893-1942	פרופסור בקתדרה לתרפיה כללית
יעקב בליאכר (Bliacher)	1887-1942	דוצנט הקתדרה לכימיה אורגנית.
אספיר בלכמן (Blechman)	1898-1942	דוצנט הקתדרה לתרפיה כללית.
ויקטור בראילובסקי (Brailovsky) (אשתו ובנו)	1893-1942	פרופסור, ראש הקתדרה לפסיכיאטריה
פידור בריקר (Brikker) (אשתו ובתו)	1895-1942	פרופסור, ראש הקתדרה לפיזיולוגיה פתולוגית
רובים בולג' (Boulgach)	1899-1942	דוצנט הקתדרה לתרפיה פקולטית.
ראיסה וורשבסקיה (Varshavskaya)	1904-1942	מרצה בקתדרה למחלות עיניים.
מריה ווילנסקיה (Vilenskaya)		מרצה בקתדרה לפסיכיאטריה.
תנחום ווילנסקי (Vilensky)	1902-1942	דוצנט הקתדרה לפסיכיאטריה.
אספיר גרקבי־אפשטיין (Garkavi-Epstein) (בעלה ובנה)	1892-1942	מרצה בקתדרה לתרפיה פקולטית
מירון גויכמן (Goichman)	1895-1942	מרצה בקתדרה לכירורגיה אישפוזית.
טאובה גורוביץ (Gorowitz)	1942 - ?	לבורנטית בקתדרה להגנה רפואית של העורף.
ר. גורביץ' (Gurevich)	1942 - ?	מרצה בקתדרה לתרפיה פקולטית.
לובוב ז'וקובה (Joukova) (שני ילדיה)	1912-1942	לבורנטית בכירה בקתדרה לפיזיקה
יוסיף זבולוטני (Zabolotny)	1906-1942	סטודנט שנה ב'
יעקב זמקובסקי (Zamkovsky)	1888-1942	פרופסור, ראש קתדרה למחלות עיניים.
שרה אידשקינה (Idashkina) (בנה)	1889-1942	מרצה בקתדרה לשיטות כירורגיות
לב קמנקו (Kamenko)	1879-1942	דוצנט הקתדרה לביולוגיה.
פולינה קמנקו (Kamenko) (אמה)	1942 - ?	לבורנטית בכירה בקתדרה להיסטולוגיה
מקס לידרמן (Liderman) (אמו, אשתו וילד)	1903-1942	מרצה בקתדרה למחלות עצבים
צציליה לינצקיה (Linetskaya)	1899-1942	מרצה בקתדרה למחלות עיניים
חיה לובלינסקיה (Loublinskaya)	1899-1942	מרצה בקתדרה לתרפיה פקולטית
ישראל לובלינסקי (Loublinsky), (אמו)	1885-1942	דוצנט הקתדרה למחלות עור
רוזליה מייזליש (Maizlish)	1893-1942	דוצנט התקדרה לתרפיה אישפוזית
סופיה אוסטרובסקיה (Ostrovskaya)	1942 - ?	בוגרת המכון 1942.
רוזליה פולונסקיה (Polonskaya), (הוריה)	1899-1942	פרופסור בקתדרה לאנטומיה
אלכסיי פולונסקי (Polonsky)	1884-1942	פרופסור, ראש הקתדרה לכימיה כללית.
ישראל פישלסון (Fishelson), (אשתו ובתו)	1888-1942	מרצה בקתדרה לכימיה כללית
אברם פרנקל (Frenkel), (אשתו)	1885-1942	פרופסור בקתדרה לכירורגיה אישפוזית
אידה צימבלובה (Tsimbalova)	1904-1942	מרצה בקתדרה למחלות זיהומיות
אנה רביקוביץ' (Ravikovich)	1894-1942	מרצה בקתדרה למיילדות וגינקולוגיה
יעקב שוורצמן (Schwartzman), (אשתו)	1876-1942	פרופסור, ראש הקתדרה לתרפיה פקולטית
אירינה ארליך (Erlich), (אמה)	1913-1942	מרצה בקתדרה לכימיה כללית
אמיל יאקובסון (Yakobson)	1873-1942	לבורנט בקתדרה לביוכימיה.

תיעוד רצח עובדי המכון והעמדה לדין של משתפי הפעולה

בעשרים ואחד בינואר 1943, פחות מחצי שנה אחרי שהגרמנים נכנסו לסטוורופול, העיר שוחררה בידי הצבא האדום. עם שחרורה נשלחה לעיר ועדה מיוחדת שתיעדה את רצח עובדי המכון ללימודי הרפואה. הדו"ח התפרסם ב־12 ביולי 1943 והעתק ממנו נמצא ביד ושם [15].

באמצע שנות ה־60 נערך בסטוורופול משפט ל־13 (אחד נשפט לא בפניו) משתפי הפעולה הרוסיים, ביניהם לנהג משאית המוות. שישה נידונו למוות ושישה ל־10 שנות מאסר.

הקורבנות האחרונים של המכון ללימודי הרפואה היו פרופ' פולונסקי והמרצה בקתדרה לכימיה אירינה ארליך (Erlich) (1913–1942) עם אמה. מהעדויות של אנשים שהכירו את פולונסקי עולה, כי הוא יחד עם אשתו קיבלו החלטה לנסות להציל את ארליך. לשם כך פולונסקי עבר לגור עם ארליך ואמה כדי ליצור רושם של חיי זוגיות. הוא כנראה העריך שהגרמנים שנהגו באוכלוסייה המקומית באיפוק רב לא יפגעו בארליך, שנמצאת במערכת יחסים עם מנהל המכון האוקראיני. בסופו של דבר נעצרו פולונסקי, ארליך ואמה ונרצחו בתוך המפקדה בדצמבר 1942. פרופ' פולונסקי, ששילם בחייו על המעשה האצילי שלו, היה איש המכון הלא יהודי היחיד שנרצח בידי הגרמנים.

מחברת מכותבת: מרים עופר
 דוא"ל: miriamoffer@gmail.com
 miriamo@wgalil.ac.il

בסך הכול הגרמנים הוציאו להורג 36 עובדי המכון ומעל 30 בני משפחותיהם (המספר איננו מדויק, כי במסמכים שונים מופיעים מספרים קצת שונים) (טבלה 1) [15].

ביבליוגרפיה

1. Arad Y, Toldot HaShoah, Brit Hamo'atzot Vehashtaim Hamesufahim, vols. 1 & 2, Jerusalem: Yad Vashem, 2004, [History of the Holocaust – the Soviet Union and the annexed territories] Hebrew.
2. Voitenko E, Holocaust na yuge Rossiy v period Velikoj Otechestvennoy Vojni (1941-1943), [dissertation], Stavropol; 2005, [The Holocaust in southern Russia during the Great Patriotic War] Russian.
3. Kobleva Z, Vishie uchebnie zavedenia Severnogo Kavkaza v period Velikoj Otechestvennoy Vojni 1941-1945, [dissertation]. Maikop; 2002, [Academic institutions of the North Caucasus during the Great Patriotic War] Russian.
4. Feferman K, The Holocaust in the Crimea and the North Caucasus, Jerusalem, Yad Vashem, 2016.
5. Kartashev I, On the work of the Voroshilov (Stavropol) Medical Institute during German occupation, (1942-1943), Gumanitarnie i Yuridicheskie Issledovaniya, 2018; 63-74, Russian.
6. USC Shoah Foundation. Visual History Archive. Code 30577.
7. Vasiljiev K, K biographii professora-terapevta Yakova Samojlovicha Schwartzmana (1876-1942), Uroki Holocausta i okkupatsyi: sudbi medicinskih rabotnikov i praktiki vijivanyia na okkupirovanih territoriah SSSR, Stavropol 16-17 May 2019, Conference Proceedings, pp. 169-172, [On the biography of Yakova Schwartzmana, professor of internal medicine (1942-1975)] Russian.
8. Schwartzman L, The story of the Schwartzman family from the last third of the 19th century until 20 September 1942. Manuscript. Schwartzman Family Private Archive, Israel.
9. Pogrebnaya N, Istoria Bolshoi tragedii malen'kogo goroda, Vecherka 8.4.2019, newspaper article, [The story of a great tragedy of a small town] Russian.
10. Skliarova Y, Kamalova O, Gutieva M et al, Vuzi Severnogo Kavkaza v godi Velikoj Otechestvennoy Vojni, Rostov-on-Don, Yujnij Federalnij Universitet, 2016, 69-84, [Higher education institutions in the North Caucasus during the years of the Great Patriotic War] Russian.
11. Belikov G, Okkupatsiya Stavropolia, Stavropol, Narishkin Publ., 2016, 31-4, 49-50, 59, 73, 75-76, 105-106, 140-144. [The occupation of Stavropol] Russian.
12. In Grossman V. & Ehrenburg I eds., Hasefer Hashahor, Tel Aviv: Am Oved, 1991, [The Black Book], p. 222. Hebrew.
13. Interview with historian Kiril Feferman. The story of the 200 physicians who chose to commit suicide. DoctorsOnly 2016 Jun 23 [cited Dec 19, 2019]: Available from: <https://w.doctorsonly.co.il/2016/06/112632/>
14. Proctor RN, The Nazi war on cancer. Princeton NJ, Princeton University Press, 1997.
15. Documentation of the Soviet Extraordinary State Commission (ChGK) regarding Nazi crimes committed in Stavropol, 1943-1945. Yad Vashem Archive, Soviet collection, O.32/230.

כרוניקה

יציבות של נגיף קורונה החדש באירוסול ועל משטחים בהשוואה לנגיף הוותיק

חיוניות נקבעה על פי גידול בתרבית תאים.

הממצאים העלו, כי בסך הכול הישרדות שני זני הנגיפים בסביבה הייתה דומה. באירוסול ניתן היה למצוא נגיף חיוני 3 שעות. בזמן זה דעכה חיוניות הנגיף בסדר גודל אחד. החוקרים קבעו זמן מחצית חיים חיוני באירוסול בתנאים הנ"ל, של 2.7 שעות לגבי שני הנגיפים. על משטחים נמצאו זמני הישרדות של שעות עד ימים - 4 שעות על נחושת, 24 שעות על קרטון ו-2-3 ימים על פלסטיק ומתכת. זמן מחצית חיים חיוני של הנגיף החדש על מתכת היה 13 שעות ועל פוליפרופילן 16 שעות. מחקר זה מבהיר חד משמעית, כי נגיפי קורונה מסוגלים לשרוד שעות באירוסול וימים על משטחים, ומוכיחים כי הדבקה הן במגע והן באירוסול יכולה לצאת לפועל (<https://www.medrxiv.org/content/10.1101/2020.03.09.20033217v1.full.pdf>).

איתן ישראלי

עד עתה, היערכות הסיכונים לגבי הישרדות של נגיף קורונה SARS-CoV-2 בסביבה נעשתה לפי נתונים ידועים לגבי נגיף SARS הקודם - SARS-CoV-1. ואן דורמלן וחב', חוקרים ממכוני הבריאות הלאומיים של ארה"ב המרכז לבקרת מחלות באטלנטה, קבעו עתה את זמני ההישרדות או היציבות של הנגיף החדש בצורה ישירה, על משטחים וגם באירוסולים.

הזן שנלקח לניסויים היה HCoV-19 nCoV-WA1-2020 (MN985325.1), והניסויים בוצעו בהשוואה לזן קורונה הוותיק. ניסויי הישרדות באירוסול נערכו תוך ריסוס של תמיסת נגיף עד לריכוז 10^5 TCID₅₀ לליטר, לתוך תוף מסתובב השומר את טיפיות האירוסול במצב תרחיף באוויר. דגימות אוויר נלקחו בזמנים שונים ונקלטו על מסנן ג'לטין. הניסויים בוצעו בטמפרטורה של 22°C מעלות ובלחות יחסית של 65%. ניסויי הישרדות על משטחים בוצעו על ידי טפטוף תמיסת נגיף בנפח 50 מ"ק"ל, ואיסוף במטושים או השרייה בנוזל.